

FÜGGELÉK

BERDE MARIA ÉLETRAJZI ADATAI

1889. február 5-én született Kackón. Apja, Berde Sándor a nagyenyedi ref. teológiai akadémia tanára és igazgatója volt. Az apa halála után, 1894-től, özvegy anyja, Veress Mari egyedül küszködik az öt árva felnevelésével. A legidősebb fiú, Sándor tanári oklevelet szerzett, írói próbálkozásainak tanúja kéziratban maradt regénye. A háborúban legyengült szervezetével 1918-ban a spanyolnátha végzett. Amál, Dóczy Ferencné festőművész lett. Az 1912-es londoni bemutatkozását több tucat hazai és külföldi kiállítás követte. Kilencven éves koráig dolgozott. 1976-ban halt meg, Kolozsvárt. Mária öccse, Károly bőrgyógyász professzor lett. Az ötödik gyermek, Zoltán nem érte meg a századfordulót. Mária az öt gyermek között harmadik a sorban. Anyakönyvi kivonata szerint Júlianna Mária, iskolai bizonyítványaiban Julmár. Első verseskötetétől kezdve a Mária nevet használja.

Az elemi és középiskolát Nagyenyeden végezte. 1907-ben érettségizett. Első versét 1906-ban közli a *Pesti Napló*. 1907-ben országos magyar irodalmi diákversenyen kitűnt tehetségével, attól kezdve rendszeresen jelentek meg versei az említett *Pesti Napló*ban, *Az Újság*ban, a kolozsvári *Újság*ban, az *Unitárius Szemlé*ben és az *Erdélyi Lapok*ban. 1907—1911 között a kolozsvári tudományegyetemen magyarnémet nyelv- és irodalom szakos hallgató. Szellemi irányítói Böhm Károly, Bleyer Jakab, Zolnai Gyula, Dézsi Lajos, Haraszti Gyula egyetemi tanárok voltak. 1908-ban verseikkel szerepel a *Közös úton* című antológiában, 1910-től a *Renaissance* irodalmi folyóirat munkatársa. Magyar irodalmi szakdolgozatát *Dóczy Lajos drámáiról* írta, a németet

pedig *Bacsányiné Baumberg Gabriella életéről és munkásságáról*. A magyar nyelven átdolgozott Bacsányiné-tanulmányát doktori értekezésékként védte meg 1912-ben, s az akkori bevett szokás szerint száz példányban ki is nyomtatta. Az *Erdélyi Múzeumban* megjelent értekezés német nyelvű kivonatát az *Ungarische Rundschau* közölte.

Az 1911—12-es tanévben gyakorló tanár volt a nagyenyedi állami polgári leányiskolában. Enyeden állítja össze az első lírai korszakát záró *Versek* kötetét, amely 1912-ben a Modern Könyvtár sorozatban jelent meg.

1913—14-ben állami ösztöndíjjal a müncheni egyetemen tanul német és angol irodalmat. Ottani diákélményeit *Az örök film* című impresszionista regényében örökíti meg. Az 1914-ben írt művet 1917-ben jelentette meg az Athenaeum kiadásában.

1913-ban a nélkülözésektől tüdőbajt kap. Betegsége egész életén keresztül gyötörte, bár hosszú hónapokat töltött svájci és hazai szanatóriumokban Thomas Mann *Varázshegyével* egyidőben (1924) jelent meg az 1918-ban írt *Haláltánc* című regénye, amelyben Berde az emberi lélek viselkedését vizsgálja a tüdőbajosok elszigetelt, zárt szanatóriumi világában.

1913-tól a *Budapesti Szemlében* közli tanulmányait Gerhart Hauptmannról, Stefan Georgeról, a német szimbolizmusról, Gáspár János írói levelezéséről. 1915-től munkatársa a *Protestáns Szemlének*. Főbb cikkeiben a kortárs európai irodalmat elemzi. 1917-től munkatársa a Szentimrei Jenő által szerkesztett *Új Erdélynek*, amelyben novellákat közöl.

1917-ben tanári képesítést szerzett. 1917—20 között a Bethlen Kollégium Főgimnáziumának tanára. 1920-tól a Marosvásárhelyi Állami Felsőkereskedelmi Leányiskolában tanít. Kezdetből szervezője a kibontakozó romániai magyar irodalmi életnek. 1919-ben az Erdélyi Irodalmi Társaság tagjai közé választja, 1921-től a marosvásárhelyi Kemény Zsigmond Irodalmi Társaságnak is tagja, majd alelnöke.

1919—20-ban a Kolozsvárt S. Nagy László által szerkesztett

Erdélyi Szemle munkatársa. 1920-ban a két nagyváradi lapban, a *Magyar Szóban* és a *Tavaszbán* jelennek meg novellái. Ugyanabban az évben a *Keleti Újságnak* küldi tárcáit és humoreszkjeit.

1920-tól munkatársa, majd szerkesztője Osvát Kálmán marosvásárhelyi *Zord Idő* című folyóiratának. Számos cikke, verse, novellája mellett itt jelenteti meg folytatásokban a *Romuáld és Andriána* című regényét.

1922—23-ban az Osvát Kálmán szerkesztette *Kalauz* közli folytatásokban *A szent szégyen* című regényét. Szépirodalmi alkotásai, tanulmányai, bírálati rangos folyóiratokban jelennek meg (*Pásztortűz*, *Napkelet*, pozsonyi *Népakarat*, *Erdélyi Helikon*).

Az Erdélyi Helikon írói munkaközösség megalakításának gondolatát Berde fogalmazza meg elsőként 1923-ban, a társaság neve is tőle származik. Tevékeny részt vállalt a romániai Pen Club megszervezésében is. *Vallani és vállalni* című cikke (*Erdélyi Helikon*, 1929/8) a helyzetudat közvetlen felmérésében és irányításában határozza meg a romániai magyar író feladatát. Az időszerű társadalmi témákat kéri számon író társain, és szót emel a sablonos történelmi regény elburjánzása, a gondok történelmi tegnappá transzponálása, az írók gyávasága ellen. Nagyhatású cikke az írói elkötelezettség viharos vitáját robbantotta ki. A 20-as években több kötete jelent meg: *A tükör* (novellák, 1920), *Rina kincse* (novellák, 1923), *Vizen hold* (novellák, 1924), *Haláltánc* (regény, 1924), *A szent szégyen* (regény, 1925), *Enyedi történetek*, (elbeszélések, 1926), *Romuáld és Andriána* (regény, Pozsony 1925, Berlin 1927, Budapest 1941), *Télutó* (elbeszélések, 1928), *Seherezáde himnusza* (versek, 1928), *Végre egy férfi* (vígjáték, 1928, társszerző Kabdebó Erna).

A történetileg adott, de már felbomlóban levő hagyományos viselkedérendszer és a történelem által meghatározott új normák összeütközését írja le a *Földindulás* című regényében. Kuncz Aladár *Fekete kolostora* mellett az 1931-es He-

likon-díjat Berde társadalmi regénye nyerte el.

1931-ben Nagyváradra helyezik a kereskedelmi leányiskola német—magyar szakos tanárának.

1933. május 14-én Kisjenőn megalapítják az Erdélyi Magyar Írói Rendet (EMIR). A közösség tagjai, Berde Mária, Tabéry Géza, Olosz Lajos, Szombati-Szabó István, Bárd Oszkár és Molter Károly kiváltak az Erdélyi Szépművészeti Céhéből, és önálló vállalkozásba kezdtek, s feladatuk tüztek ki az irodalomnak pódiumról, élőszóval való propagálását is a könyvkiadás mellett. Az EMIR kiadásában jelent meg Berde *Szentségvívők* című regénye 1934-ben, az *Egy kicsi szolgáló* novelláskötete 1936-ban, s a Nyugat és az EMIR közös kiadásában a *Tüzes kemence* c. regénye 1936-ban.

A 30-as évek közepétől betegsége Kolozsvárhoz kötötte. A láz szüneteiben gyűjti az adatokat a reformmozgalom hőseinek emléket állító nagyregényéhez. *A hajnal emberei* első két kötete 1943-ban jelent meg, a harmadik, befejező rész kéziratban maradt.

Betegen is szerepet vállal a háború után újjászerveződő irodalmi életben: egyik alapítója és haláláig főszerkesztője a *Dolgozó Nő* című folyóiratnak. A *Világosság*, *Szabad Szó*, *Népakarat*, *Utunk* közli írásait.

Gyűjtött székely népmeséket, kalotaszegi szokásokat, román népdalokat. Irodalmi lapokban és antológiákban szerepelt fordításokkal: Walter von der Vogelweide, Nietzsche, Hofmannsthal, Creangă, Eminescu, Blaga műveit tolmácsolja magas művészi szinten. Az *Esticsillag* fordítása számos gyűjteményben szerepel.

Több versét és elbeszélését román, német, francia, angol, finn, olasz, lengyel nyelven is megjelentettek. A *Tüzes kemencét* Veronica Porumbacu ültette át románra.

Versei közül néhányat Tróznér József és Zeno Vancea zenésített meg.

Meghalt 1949. február 20-án Kolozsvárt.